

NADWYŻKA EDUKACYJNA - OBECNY STAN WIEDZY NA TEMAT ZJAWISKA W KRAJACH EUROPEJSKICH

Patrycja Krzywda-Starzyk

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

Czerwcowe WSBO

13 czerwca 2022 r.

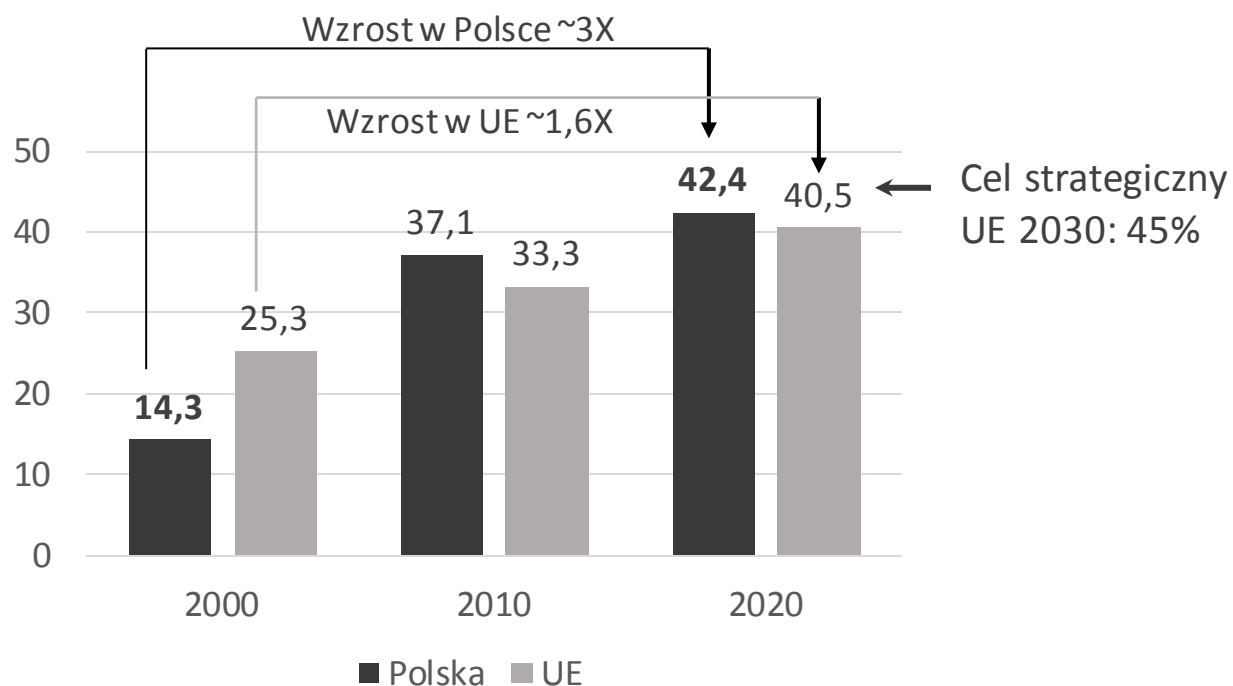
Agenda

---

1. Wprowadzenie
2. Definicja nadwyżki edukacyjnej
3. Sposoby pomiaru
4. Główne kierunki badań

W OBLICZU STALE ROSNĄCEGO POZIOMU WYKSZTAŁCENIA SPOŁECZEŃSTWA, ISTOTNE JEST ABY ZROZUMIEĆ ZJAWISKO NADWYŻKI EDUKACYJNEJ

Udział osób z wyższym wykształceniem w grupie wiekowej 25-34 2000-2020, %

Źródło: opracowanie własne na podstawie Eurostat, zmienna edat_ifse_03

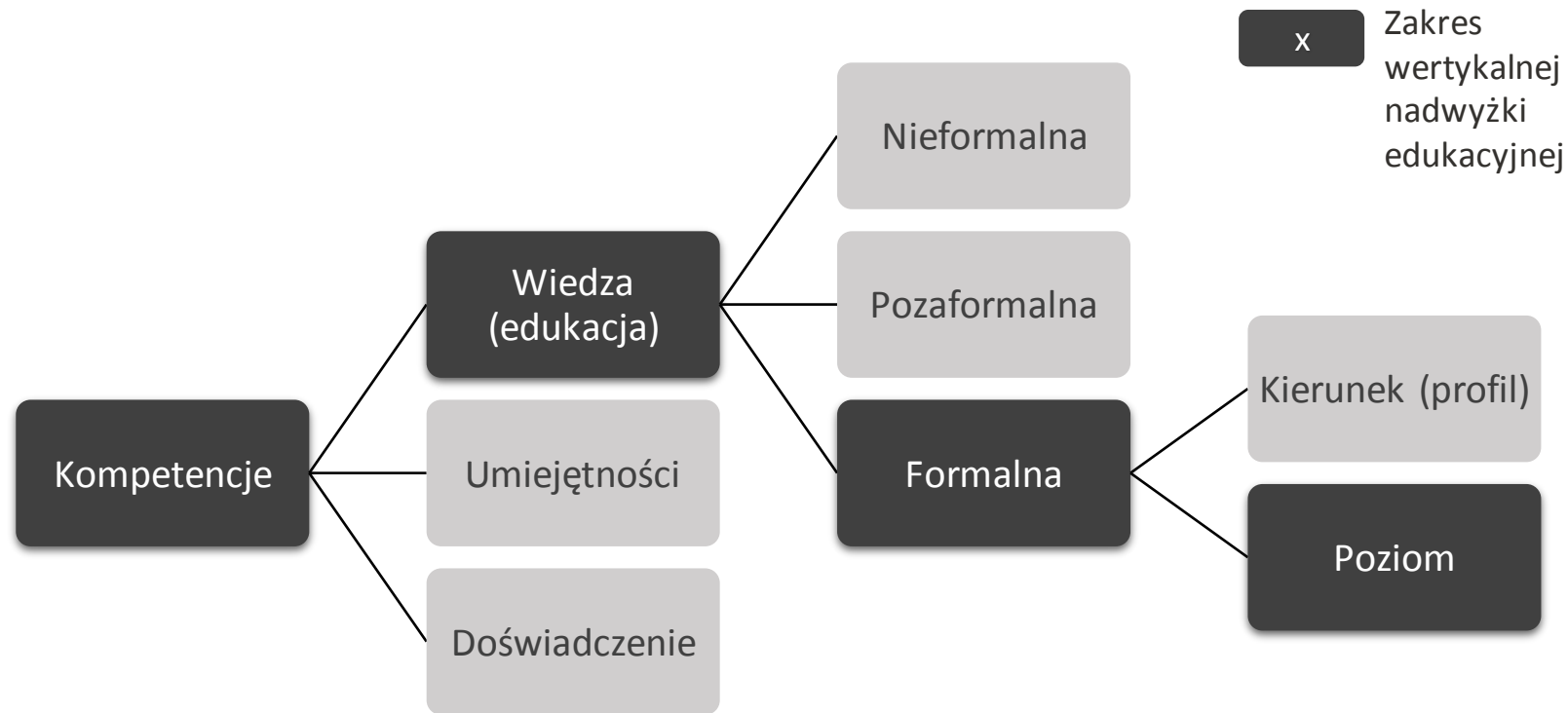
W latach 2000-2020 udział absolwentów uczelni wyższych w grupie wiekowej 25-34 wzrósł w UE ~1,6x, a w Polsce ~3x

Cel strategiczny UE na rok 2030 zakłada dalszy wzrost tego wskaźnika do poziomu 45%

Równocześnie w państwach europejskich – w tym w Polsce – stale odnotowuje się występowanie nadwyżki edukacyjnej

(WERTYKALNĄ) NADWYŻKĘ EDUKACYJNĄ DEFINIUJE SIĘ JAKO NIEDOPASOWANIE MIĘDZY POSIADANYM A POTRZEBNYM DO PRACY POZIOMEM WYKSZTAŁCENIA

Wertykalna nadwyżka edukacyjna – zakres tematyczny

Wertykalna nadwyżka edukacyjna (ang. *vertical overeducation*) obejmuje jedynie **poziom wykształcenia** – w odróżnieniu od horyzontalnej, która skupia się głównie na niedopasowaniu ukończonego kierunku studiów do wykonywanej pracy

Źródło: opracowanie własne

NADWYŻKA EDUKACYJNA JEST OPERACJONALIZOWANA JAKO ZMIENNA DYCHOTOMICZNA

$$Overedu_i = \begin{cases} 1 & \text{jeżeli } EduAttainment_i > EduAttainment_o \\ 0 & \text{jeżeli } EduAttainment_i \leq EduAttainment_o \end{cases}$$

Gdzie:

$EduAttainment_i$ jest poziomem wykształcenia badanej jednostki

$EduAttainment_o$ jest poziomem wykształcenia potrzebnym do wykonywania zawodu wykonywanego przez badaną jednostkę

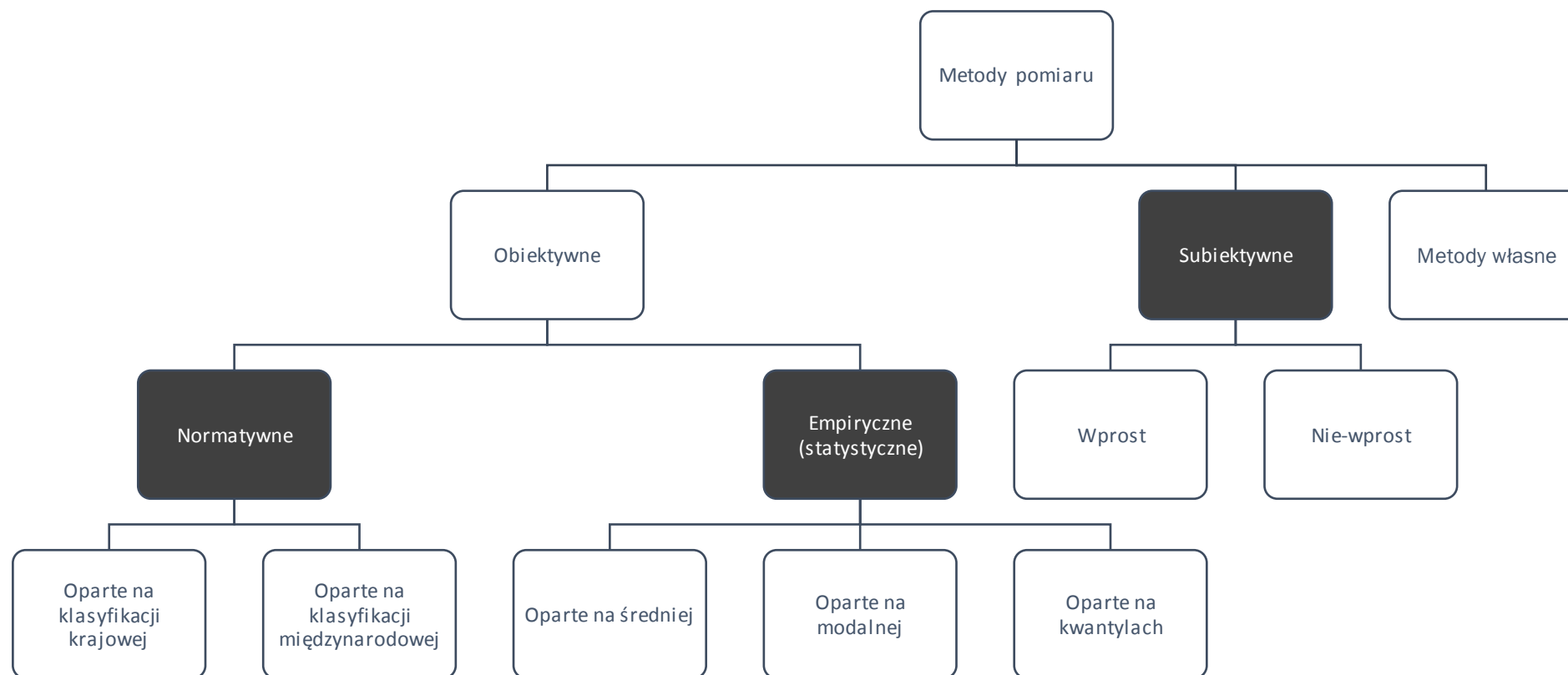

Poziom wyznaczany za pomocą wybranej miary nadwyżki edukacyjnej

Źródło: opracowanie własne

W LITERATURZE WYKORZYSTUJE SIĘ TRZY GŁÓWNE GRUPY METOD POMIARU NADWYŻKI EDUKACYJNEJ

Podział metod pomiaru nadwyżki edukacyjnej

Źródło: Capsada-Munsech (2019)

METODY SUBIEKTYWNE OPIERAJĄ SIĘ NA PYTANIACH BEZPOŚREDNIO ZADANYCH BADANYM JEDNOSTKOM (RESPONDENTOM)

$$Overedu_i = \begin{cases} 1 & \text{jeżeli Odpowiedź } i = \text{Tak} \\ 0 & \text{jeżeli Odpowiedź } i = \text{Nie} \end{cases}$$

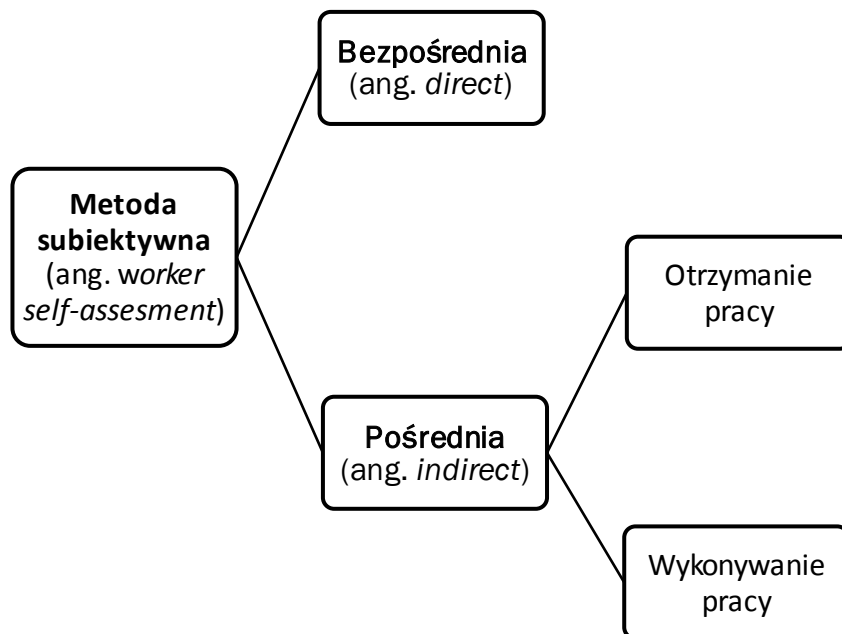
Gdzie:

Odpowiedź i Jest odpowiedzią respondenta i na pytanie dotyczące dopasowania jego poziomu wykształcenia do wykonywanej pracy

Źródło: opracowanie własne

W RAMACH METOD SUBIEKTYWNYCH ZADAJE SIĘ BEZPOŚREDNIE PYTANIA O WYSTĄPIENIE NADWYŻKI LUB POŚREDNIE O ADEKWATNY POZIOM WYKSZTAŁCENIA

Podział metod subiektywnych

Źródło: Capsada-Munsech (2019)

Przykłady pytań w poszczególnych metodach

Czy uważasz, że Twoja obecna praca jest adekwatna do Twojego poziomu wykształcenia?
W jakim stopniu Twoje wykształcenie jest przydatne w Twojej pracy?

Jak oceniasz swoje kwalifikacje (poziom wykształcenia) względem wykonywanej pracy? [wystarczające / adekwatne / niewystarczające / nie wiem]

Twoim zdaniem, jak dobrze Twoja obecna praca odpowiada Twojej edukacji biorąc pod uwagę kwalifikacje zawodowe zdobyte podczas studiów?

Czy stopień naukowy doktora był formalnie wymagany, aby dostać Twoją obecną pracę?

Gdyby ktoś starał się dzisiaj o Twoją pracę, czy potrzebowałby wyższego wykształcenia?

Jaki jest według Ciebie minimalny poziom wykształcenia potrzebny, aby otrzymać pracę, jak Twoja?

Według Ciebie, jaki poziom wykształcenia jest odpowiedni do wykonywania Twojej obecnej pracy?

Czy w swojej obecnej pracy używasz kompetencji zdobytych podczas studiów wyższych?

Czy uważasz, że wyższe wykształcenie jest potrzebne do wykonywania Twojej obecnej pracy?

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeglądu literatury

METODY EMPIRYCZNE PRZYJMUJĄ ZA PUNKT ODNIESIENIA POZIOM WYKSZTAŁCENIA STATYSTYCZNIE WYZNACZONY Z PRÓBY

$$Overedu_i = \begin{cases} 1 & \text{jeżeli } EduAttainment_i \geq \bar{x}_j + SD_j \\ 0 & \text{jeżeli } EduAttainment_i < \bar{x}_j + SD_j \end{cases}$$

Gdzie:

$EduAttainment_i$ Jest poziomem wykształcenia respondenta i

$\bar{x}_j$ Jest średnim poziomem poziomu wykształcenia osób pracujących w zawodzie j wyznaczonym z próby

SD_j Jest odchyleniem standardowym poziomu wykształcenia osób pracujących w zawodzie j wyznaczonym z próby

Źródło: opracowanie własne

METODY EMPIRYCZNE PRZYJMUJĄ ZA PUNKT ODNIESIENIA POZIOM WYKSZTAŁCENIA STATYSTYCZNIE WYZNACZONY Z PRÓBY

Podział metod empirycznych (ang. *Realized Matches*)

Zmienna Miara statystyczna	Poziom wykształcenia	Lata edukacji
Średnia		✓
Średnia + odchylenie standardowe		✓
Dominanta	✓	✓
Kwantyl (najczęściej 80ty)	✓	✓

Źródło: opracowanie własne

W metodach empirycznych wykorzystuje się szereg miar statystycznych – najczęściej są to: średnia, średnia i jedno odchylenie standardowe, dominanta, kwantyle

Wybór miary zależy od badacza

Wyznaczony poziom nadwyżki może znacznie różnić się w zależności od przyjętej miary statystycznej

METODY NORMATYWNE PRZYJMUJĄ ZA PUNKT ODNIESIENIA OFICJALNE KLASYFIKACJE WYKSZTAŁCENIA I ZAWODÓW

$$Overedu_{i,j} = \begin{cases} 1 & \text{jeżeli } EduAttainment_i \geq EduAttainment_j \\ 0 & \text{jeżeli } EduAttainment_i < EduAttainment_j \end{cases}$$

Gdzie:

$EduAttainment_i$ jest poziomem wykształcenia badanej jednostki

$EduAttainment_j$ jest poziomem wykształcenia potrzebnym do wykonywania zawodu j wykonywanego przez badaną jednostkę i . Poziom ten wyznaczony jest na podstawie wybranej klasyfikacji zawodów i wykształcenia

Źródło: opracowanie własne

W METODACH NORMATYWNYCH, JEDNOSTKA JEST UZNANA ZA DOTKNIĘTĄ NADWYŻKĄ EDUKACYJNĄ, JEŚLI JEJ POZIOM WYKSZTAŁCENIA JEST WYŻSZY NIŻ ODPOWIADAJĄCY JEJ ZAWODOWI W PRZYJĘTEJ KLASYFIKACJI

Międzynarodowa klasyfikacja poziomu wykształcenia i zawodów

Klasyfikacja poziomu wykształcenia ISCED-11			Klasyfikacja umiejętności ISCO-08
6	Studia doktoranckie	→	4
5a	Studia wyższe drugiego stopnia		
5b	Studia wyższe pierwszego stopnia	→	3
4	Szkoła policealna		
3	Szkoła średnia	→	2
2	Gimnazjum		
1	Szkoła podstawowa	→	1

Klasyfikacja zawodów ISCO-08		Poziom umiejętności ISCED-08
1	Przedstawiciele władz publicznych, wyżsi urzędnicy i kierownicy	3,4
2	Specjaliści	4
3	Technicy i inny średni personel	3
4	Pracownicy biurowi	2
5	Pracownicy usług i sprzedawcy	2
6	Rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy	2
7	Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy	2
8	Operatorzy i monterzy urządzeń i maszyn	2
9	Pracownicy wykonujący prace proste	1
0	Siły zbrojne	1,2,3,4

Źródło: Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej

POSZCZEGÓLNE SPOSOBY POMIARU SĄ ODPOWIEDNIE DO RÓŻNYCH CELÓW BADWCZYCH

Miara	Główne założenie	Poziom restrykcyjności	Zalety	Wady
Normatywna	<ul style="list-style-type: none"> Dla każdej grupy zawodowej można z góry określić odpowiedni poziom wykształcenia 	<ul style="list-style-type: none"> wysoki 	<ul style="list-style-type: none"> Wysoki poziom porównywalności, szczególnie w badaniach międzynarodowych 	<ul style="list-style-type: none"> Oparty na "sztywnej" klasyfikacji - nie odzwierciedla zróżnicowania wymagań wewnątrz grup zawodowych oraz zmian tych wymagań w czasie
Empiryczna	<ul style="list-style-type: none"> W każdej grupie zawodowej większość stanowią osoby z odpowiednio dopasowanym wykształceniem 	<ul style="list-style-type: none"> średni 	<ul style="list-style-type: none"> Odzwierciedla faktyczną strukturę wykształcenia w badanej próbie Może być zastosowany na większości zbiorów danych (nie narzuca sposobu raportowania zawodu oraz wykształcenia w badaniu) 	<ul style="list-style-type: none"> Arbitrarny - wynik mocno zróżnicowany ze względu na przyjętą przez badacza miarę statystyczną Podatny na zaburzenie przez: zjawisko inflacji dyplomów, strukturę wykształcenia w danym kraju, dyspersję poziomu wykształcenia w danej grupie zawodowej
Subiektywna	<ul style="list-style-type: none"> Pracownicy sami najlepiej wiedzą, jaki poziom wykształcenia jest potrzebny do ich pracy W obrębie jednej grupy zawodowej mogą występować niuanse, które decydują o przydatności danego poziomu wykształcenia 	<ul style="list-style-type: none"> niski 	<ul style="list-style-type: none"> Odzwierciedla percepcję społeczną (indywidualną) problemu Łatwy w zastosowaniu - pytanie można bezpośrednio wykorzystać do operacjonalizacji zjawiska 	<ul style="list-style-type: none"> Podatny na interpretację respondentów, którzy mogą brać pod uwagę szerszy kontekst niż tylko potrzebny do pracy poziom wykształcenia Pytania o wykształcenie wymagane przy rekrutacji nie są odporne na zjawisko inflacji dyplomów

Źródło: Capsada-Munsech (2019), opracowanie własne

POZA POZIOMEM I DETERMINANTAMI, MOŻNA WYRÓŻNIĆ 5 GŁÓWNYCH KIERUNKÓW BADAŃ NAD NADWYŻKĄ EDUKACYJNĄ

Kierunki badań nad nadwyżką edukacyjną*

---

* Zestawienie na podstawie przeglądu 120 artykułów recenzowanych dotyczących nadwyżki edukacyjnej w krajach europejskich i wydanych w latach 2011-2021

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeglądu literatury

POZIOM, DETERMINANTY I WPŁYW NA WYNAGRODZENIE

Poziom i determinanty

Wpływ na wynagrodzenie

Analizowane zagadnienia

występowanie i poziom, trwałość, podstawowe determinanty

stopa zwrotu z nadmiernego wykształcenia

Główne wnioski

- Nadwyżka edukacyjna została potwierdzona we wszystkich krajach objętych badaniami, a jej poziom w Europie wynosi średnio ~ 30% (wśród pracowników z wyższym wykształceniem)
- Na poziomie indywidualnym wcześniejsze doświadczenie nadwyżki edukacyjnej – szczególnie w początkowych etapach kariery zawodowej – zwiększa ryzyko ponownego znalezienia się w tym stanie
- Nadwyżka edukacyjna jest zróżnicowana ze względu na podstawowe cechy demograficzne - kobiety (szczególnie zamężne) oraz osoby młodsze są na nią bardziej narażeni. Dotyczy ona przede wszystkim osób z wykształceniem wyższym, a w szczególności absolwentów kierunków humanistycznych i nauk społecznych

- Typowy zwrot z każdego kolejnego roku wykształcenia wymaganego przez pracodawcę jest o połowę wyższy, niż z każdego kolejnego roku nadmiernego wykształcenia.

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeglądu literatury

PRACA, PSYCHOLOGIA I ZDROWIE

Praca

Analizowane zagadnienia

zadowolenie z pracy, produktywność, mobilność zawodowa

Główne wnioski

- Nadwyżka edukacyjna przekłada się na niższe zadowolenie z pracy - efekt ten jest jednak pozytywnie moderowany przez CER (ang. *career enhancing strategies*) pracownika i posiadanie przez niego większej autonomii w pracy
- Indywidualna produktywność pracowników dotkniętych nadwyżką edukacyjną jest niższa, niż osób o takim samym wykształceniu pracujących w odpowiednich zawodach
- Osoby nadmiernie wykształcone mają większą szansę na awans w pierwszych latach kariery zawodowej

Psychologia i zdrowie

zadowolenie z pracy / z życia, cechy charakteru, zdrowie psychiczne, zwolnienia zdrowotne

- Nadwyżka edukacyjna przekłada się na:
  - niższe zadowolenie z życia, głównie wśród młodszych pracowników
  - wyższe ryzyko zaburzeń depresyjnych
  - wyższe prawdopodobieństwo korzystania z długoterminowych zwolnień lekarskich
- Cechy osobowości istotnie wpływają na prawdopodobieństwo wystąpienia nadwyżki edukacyjnej

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeglądu literatury

ASPEKTY SPOŁECZNO-EKONOMICZNE I PRZESTRZENNE

Aspekty społeczno-ekonomiczne

Analizowane zagadnienia

migracja, pochodzenie (kapitał społeczny), więzi społeczne, stratyfikacja społeczna

Główne wnioski

- Migranci są bardziej narażeni na nadwyżkę edukacyjną
- Ryzyko nadwyżki jest niższe dla:
  - osób z większym kapitałem społecznym w dzieciństwie
  - osób z większą liczbą więzi społecznych
- Nie wykazano wpływu nadwyżki edukacyjnej na subiektywną pozycję społeczno-ekonomiczną.

Czynniki przestrzenne

dojazd do pracy, wielkość zamieszkiwanej miejscowości, migracja wewnętrzna

- Ryzyko nadwyżki jest niższe dla:
  - osób posiadających samochód (szczególnie istotne w przypadku kobiet)
  - osób mogących dojechać do pracy transportem publicznym
  - osób mieszkających w większej miejscowości
- Niejednoznaczne wyniki dotyczące wpływu migracji wewnętrznej

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeglądu literatury

DZIĘKUJĘ ZA UWAGĘ!